

Μουσείων ... Περιηγήσεις

ΜΟΥΣΕΙΟ ΕΛΙΑΣ & ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΔΙΟΥ ΣΤΗ ΣΠΑΡΤΗ

ΚΕΙΜΕΝΟ : ΜΑΙΡΗ ΜΠΕΛΟΓΙΑΝΝΗ - ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, Φιλόλογος, Δρ. Αρχαιολογίας
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ : Φωτ. Αρχείο ΠΙΟΠ, Β. Γεωργιάδης

"Το Μουσείο της Ελιάς και του Ελληνικού Λαδιού είναι το πρώτο στο είδος του στην Ελλάδα και από ορισμένες απόψεις διεκδικεί παγκόσμια μοναδικότητα, δεδομένου ότι καλύπτει μια διαχρονική παρουσίαση που ξεκινά από τους προϊστορικούς χρόνους και φθάνει ως τις μέρες μας".

Σοφία Στάικου, Πρόεδρος Πολιτιστικού Ιδρυματος Ομίλου Πειραιώς

Eνα κτίριο, το οποίο εκεί γύρω στο πρώτο τέταρτο του 20ου αι. στέγασε την **Ηλεκτρική Εταιρεία Σπάρτης Α.Ε.** που ίδρυσαν οι αδελφοί **Παναγιώτης και Ιωάννης Παπαδολιάς**.

Επιπλέον ένα κοινωφελές ίδρυμα, το **Πολιτιστικό ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς (ΠΙΟΠ)**, το οποίο από το 1986 δραστηριοποιείται επιτυχώς σε πολλούς αλληλοσυμπληρούμενους τομείς με καταστατικούς σκοπούς που αναφέρονται στη διάσωση, καταγραφή και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας μας.

Ο **Δήμος Σπάρτης**, ο οποίος το 1998 παραχώρησε με χαρά τη χρήση του κτιρίου της Ηλεκτρικής Εταιρείας στο ΠΙΟΠ, για να στεγαστεί το **Μουσείο της Ελιάς και του Ελληνικού Λαδιού**. Επίσης ένας εμπνευσμένος αρχιτέκτονας, ο **Δημήτριος Διαμαντόπουλος**, ο οποίος ευφυώς κράτησε τον εξωτερικό πέτρινο τοίχο του κτιρίου

"σαν χειρονομία προς την πόλη, τη συλλογική μνήμη των κατοίκων της", αλλά πίσω του δημιούργησε ένα μουσείο σύγχρονο και ατμοσφαιρικό, με το σίδερο, το ξύλο και το τούβλο να παντρεύονται ιδιανικά, ένα μουσείο δεμένο απόλυτα με τον περιβάλλοντα χώρο - μια θάλασσα από ελιές και στο βάθος το μεγαλοπρεπή Ταῦγετο.

Μια πλειάδα εκλεκτών επιστημόνων, μουσειολόγων, αρχαιολόγων, ιστορικών, γεωπόνων, μηχανολόγων, φιλολόγων, με προεξάρχουσα τη Γενική Διευθύντρια του ΠΙΟΠ, **Ασπασία Λούβη**, οι οποίοι κατέθεσαν τις γνώσεις τους αλλά και την αγάπη της για το αντικείμενο της ευθύνης τους και έστησαν με μεράκι και φαντασία τη συλλογή. Κοντά σ' αυτούς το άριστα εκπαιδευμένο προσωπικό που υποδέχεται και εξυπηρετεί με ευγένεια τους επισκέπτες.

Αν σε όλα τα παραπάνω προσθέσουμε κι ένα θέμα μοναδικά ελληνικό, την ελιά με

τα ασημένια φύλλα και το "χρυσό" καρπό, έχουμε ένα εντυπωσιακό μουσείο που το 2005 κέρδισε επάξια το βραβείο του Ελληνικού Ινστιτούτου Αρχιτεκτονικής για την αρχιτεκτονική και μουσειολογική του σύλληψη, ένα μουσείο - κόσμημα που επιβάλλεται να το επισκεφτούν όλοι, Έλληνες και ξένοι, μικροί και μεγάλοι, γιατί έχουν να διδαχθούν πολλά και σε πολλά επίπεδα.

Το Μουσείο της Ελιάς και του Ελληνικού Λαδιού που βρίσκεται στη Σπάρτη, επί της οδού Όθωνος-Αμαλίας 129, άνοιξε για το κοινό το Δεκέμβριο του 2002. Το έργο όμως δε θεωρείται ολοκληρωμένο, κατά τα λεγόμενα της **Κ. Στάικου**, η οποία επιθυμεί να ανοίξει τα φτερά του "όταν θα βρεθεί σε πλήρη ανάπτυξη, δηλαδή όταν θα προστεθεί η ημιυπαίθρια έκθεση με το προϊστορικό, ελληνιστικό και το βυζαντινό ελαιοτρίβειο καθώς και η αίθουσα πολλαπλών χρήσεων και διαφόρων πολυμεσικών παρουσιάσεων που θα εμπλουτίσουν τη μόνιμη συλλογή". Αυτά θα υλοποιηθούν πολύ σύντομα καθώς έχουν ήδη ενταχθεί στο Δ' ΚΠΣ. Ωστόσο ακόμη κι έτσι

Εντυπωσιακό έκθεμα του κάτω ορόφου. Ξύλινη διπλή πρέσα λαδιού από το Ξηροκάμπι Λακωνίας (20ος αι.).
Δωρεά Δήμου Φάριδος.

Μουσείο Ελιάς και Ελληνικού Λαδιού. Στεγάζεται στο κτίριο της πρώην Ηλεκτρικής Εταιρείας Σπάρτης Α.Ε., από το οποίο κρατήθηκε η πρόσοψη ως ένδειξη σεβασμού στη μνήμη των κατοικων και τη σύγχρονη ιστορία της πόλης.

είναι ένα μουσείο γενναιόδωρο σε πληροφοριακό υλικό και σε εκθέματα, ίσως γιατί το θέμα που παρουσιάζεται σ' αυτό αφορά κάτι τόσο ζείδωρο. Πόσα και πόσα μπορούν να ειπώθουν για την ελιά και τον ευλογημένο καρπό της. Ειδικά εδώ στην Ελλάδα που κατατάσσεται τρίτη σε παγκόσμιο επίπεδο βάσει της παραγωγής ελαιολάδου, δεύτερη σε ευρωπαϊκό επίπεδο βάσει παραγωγής ελιών και σε μία από τις πρώτες θέσεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση βάσει της παραγωγής πυρηνελαίου. Η πληθώρα των πληροφοριών όμως, που είναι αποτέλεσμα ενός πολύ αξιόλογου τρίχρονου ερευνητικού έργου, το οποίο προηγήθηκε του στησίματος της έκθεσης, δημιούργησε ένα σημαντικό πρόβλημα διαχείρισής τους, καθώς όλα όσα έγιναν γνωστά ήταν αδύνα-

το να παρουσιασθούν, γιατί αυτό θα κούραζε τον επισκέπτη και θα τον απομάκρυνε από το σκοπό που είναι η πληροφόρηση σε πρώτο επίπεδο και σε δεύτερο η αναζήτηση πρόσθετων στοιχείων, τα οποία μπορούν να προσφέρουν οι εκδόσεις, τα πρακτικά συνεδρίων, οι κατάλογοι κ.λ.π.

Οι δύο μουσειολόγοι, η **Ειρήνη Νάκου** αρχικά και κυρίως η **Λένα Κατσανίκα** που είχε την επιμέλεια του εξαιρετικού στησίματος που βλέπουμε σήμερα πέτυχαν το ιδανικό: να εκθέσουν μ' έναν πολύ έξυπνο τρόπο αυτά που θα μείνουν ανεξίτηλα στη μνήμη και θα προκαλέσουν το ενδιαφέρον για συζήτηση, προβληματισμό ακόμα και για έρευνα. "Έγιναν πολλές αλλαγές σεναρίων, θα μου πει η **Στέλλα Δεμέστικα**, Προϊσταμένη Υπη-

ρεσίας Μουσείων ΠΙΟΠ, για να φθάσουμε να δημιουργήσουμε μια ενδιαφέρουσα έκθεση που να διδάσκει και παράλληλα να ψυχαγωγεί, ώστε να μην είναι βαρετή, να μην είναι δηλαδή ένα βιβλίο στον τοίχο και φυσικά να δένει με το κτίριο."

Για να εξοικονομηθεί χώρος, μιας και δεν υπάρχουν οι μεγάλες λευκές επιφάνειες που γνωρίζουμε από άλλα μουσεία, χρησιμοποιήθηκαν πανό που κρέμονται από ψηλά, ακόμα και προθήκες με εκθέματα κρέμονται από ψηλά και το πιο εντυπωσιακό, δεκατέσσερις μεγάλοι αμφορείς, αντίγραφα αμφορέων μεταφοράς λαδιού - μικηναϊκοί ψευδόστομοι αμφορείς του 13ου αι. π.Χ., αρχαϊκοί Κορινθιακοί αμφορείς (7ος - 4ος αι. π.Χ.) και παλαιοχριστιανικοί σφαιρικοί αμφορείς (5ος - 6ος αι. μ.Χ.). Μοιάζουν σα να θέλουν να πετάξουν μαζί μας, για να μας μεταφέρουν στο χθες και να μας βιωθήσουν να παρακολουθήσουμε την ιστορία του αιωνόβιου δένδρου που δέθηκε όσο κανένα άλλο με το ελληνικό "γίγνεσθαι" από αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερα. Η ιστορία ξεκινά αμέσως μόλις ο επισκέπτης περάσει την πόρτα του μουσείου. Προηγουμένως έχει πληροφορηθεί μέσω ευσύνοπτων κειμένων και ενδιαφερουσών φωτογραφιών για το κτίριο, που είναι δεμένο με τη νεώτερη ιστορία της Σπάρτης. Σ' αυτόν εδώ το χώρο στεγάσθηκε, όπως ήδη ειπώθηκε, η Ηλεκτρική Εταιρεία Σπάρτης Α.Ε. Η Εταιρεία αυτή ιδρύθηκε το 1928 με αφορμή την πρωτοβουλία δύο χαρισματικών εμπόρων να δημιουργήσουν το 1925 μια μικρή μονάδα παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος. Στους αδελφούς Παναγώτη και Ιωάννη Παπαδολιά κα-

θώς και στους Ιω. Φιλιππόπουλο, Π. Βαλασάκη και Μ. Δερτίλη δόθηκε το αποκλειστικό προνόμιο ηλεκτροδότησης της Σπάρτης για τριάντα χρόνια κάτι που είχε ως αποτέλεσμα τη ραγδαία οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της πόλης. Το 1959 η ΔΕΗ εξαγόρασε την Ηλεκτρική Εταιρεία και αφαίρεσε όλο το μηχανολογικό εξοπλισμό, για να τον επαναχρησιμοποιήσει αλλού. Το κτίριο αποδόθηκε στο Δήμο Σπαρτιατών, ο οποίος το παραχώρησε τριάντα εννέα χρόνια αργότερα στο ΠΙΟΠ.

Μπαίνουμε στο Μουσείο. Αριστερά μας ένας μεγάλος χάρτης έχει ως θέμα του την εξάπλωση της ελιάς στη Μεσογειού. Στον κάτω όροφο, ένας άλλος χάρτης μας πληροφορεί για τις περιοχές της Μεσογειού, στις οποίες έχουν στηθεί Μουσεία της Ελιάς. Σχεδόν όλα λειτουργούν στο εσωτερικό παλαιών ελαιοτριβείων, από τα οποία έχει διατηρηθεί το κέλυφος. Αυτά όμως που ανα-

Δεκατέσσερις μεγάλοι πήλινοι αμφορείς, αντίγραφα αμφορέων μεταφοράς λαδιού, αιωρούνται κρεμασμένοι από ψηλά. Στην πίσω σειρά εκτίθενται οι μυκηναϊκοί ψευδόστομοι αμφορείς (13ου αι. π.Χ.), στο μέσον οι αρχαϊκοί Κορινθιακοί αμφορείς (7ος - 4ος αι. π.Χ.) και μπροστά οι παλαιοχριστιανοί σφαιρικοί αμφορείς (5ος - 6ος αι. μ.Χ.).

Πολύ καλή άποψη του πάνω και του κάτω ορόφου του Μουσείου. Το ξύλο, το σίδερο και το τούβλο συνδυασμένα αρμονικά και δεμένα έχοντα με τα εκθέματα δημιουργούν ξεχωριστή ατμόσφαιρα. (ΦΩΤ. ΑΡΧΕΙΟ ΠΙΟΠ, Γ. Ανανιάδης)

φέρονται στην ιστορία της ελιάς που έχουν δηλαδή φιλοσοφία παρόμοια με του Μουσείου της Σπάρτης, είναι πολύ λίγα. "Τα περισσότερα είναι παλαιά ελαιοτριβεία με κάποια μικρή μουσειακή πλαισίωση" θα μου πει η κ. Δεμέστικα. Από την ίδια έμαθα "πως σε λίγο χρονικό δάστημα θα λειτουργήσει στην Αγία Παρασκευή της Μυτιλήνης το Μουσείο Βιομηχανικής Ελαιουργίας, ενταγμένο κι αυτό στο Δίκτυο Μουσείων του ΠΙΟΠ. Πρόκειται για ένα ατμοκίνητο ελαιοτριβείο των αρχών του 20ου αι., το οποίο λειτούργησε ως το 1967. Ουσιαστικά θα είναι η θεαματική

συνέχεια του Μουσείου της Σπάρτης, αλλά θα είναι επικεντρωμένο στην τεχνολογική εξέλιξη και τις αλλαγές που αυτή έφερε στον τρόπο επεξεργασίας της ελιάς και της εξαγωγής του λαδιού". Ας πάμε όμως με τη βοήθεια των εκθεμάτων του Μουσείου πολλούς αιώνες πίσω, συγκεκριμένα στις απαρχές της "συνάντησης" της ελιάς με τον προϊστορικό άνθρωπο. Η ανάλυση κόκκων γύρεως απέδειξε την παρουσία ποικιλιών ελιάς σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας, ήδη από το 6.000 π.Χ., στο δε νεολιθικό οικισμό της Αλεπότρυπας του Διρού στη

Πολλοί καλλιτέχνες, παλαιούς και σύγχρονους, Έλληνες και ξένους, ενέπινευσε ένας κλάδος ελαιάς. Μια κύλικα (α' μισό 4ου αι. π.Χ.) με παράσταση φύλλων ελιάς.
Παραπλέυρως ο Αλ. Φασιανός ζωγράφισε ένα κλαδί ελιάς κι έναν αθλητή με κότινο. Δεξιά έργο του Χρ. Μποκώρου.

Μάνη η ανασκαφική σκαπάνη έφερε στο φως κατάλοιπα ελιάς που χρονολογούνται στην 4η χιλιετία π.Χ. Είναι πλέον γνωστό πως από την 3η χιλιετία π.Χ. οι προϊστορικοί άνθρωποι είχαν εντάξει στο διατολόγιό τους καρπούς της άγριας ελιάς, ασχολήθηκαν όμως συστηματικά με την καλλιέργειά της από την Ύστερη εποχή του Χαλκού (1600-1100 π.Χ.).

Από τις πρώτες φωτογραφίες που έλκουν την προσοχή είναι σίγουρα αυτή που παρουσιάζει τα απολιθώματα των φύλλων της ευρωπαϊκής ελιάς, ηλικίας 50.000-60.000 ετών, τα οποία εντοπίσθηκαν στα τοιχώματα της νηφαιστειακής καλντέρας στο νησί της Θήρας, ο επισκέπτης μάλιστα μπορεί να δει και ορισμένα από αυτά να εκτίθενται σε προθήκη. Είναι τώρα απολύτως βέβαιος πως η ελιά, η "e-ra-wa" (ελαία) των μυκηναϊκών πινακίδων Γραμμικής Β γραφής, έχει πολύ μακρινό

παρελθόν και πως το "e-ra-wo" (έλαιον) ήταν πολύτιμο προϊόν, γιατί ερχησιμοποιείτο όχι μόνο στη διατροφή, αλλά και ως προσφορά σε θεότητες, για την παρασκευή αρωμάτων, απαραίτητων στην ενίσχυση του κοινωνικού γοήτρου, στην άθληση και στο φωτισμό.

Το ότι η ελιά και το λάδι κατείχε εξέχουσα θέση στην οικονομία της αρχαίας Ελλάδας επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι η αθηναϊκή νομοθεσία παραχωρούσε στην πολιτεία το δικαίωμα μονοπωλίου, προκειμένου να εξασφαλισθεί η επάρκεια των πόλεων σε λάδι. Είναι προφανές πως επρόκειτο για αναντικατάστατο αγαθό, γι' αυτό το βλέπουμε να στολίζει αρχαία νομίσματα. Τιμής ένεκεν παράσταση κλάδου ελιάς υπάρχει και στο νόμισμα του ενός EURO.

Στους βυζαντινούς χρόνους σπουδαία ελαιοπαραγωγή είχαν οι κώρες της Εγγύς Ανατο-

λής κι όταν αυτές απωλέσθηκαν από την αυτοκρατορία ο κλήρος έπεισε στην ελληνική χερσόνησο, τα νησιά και τα παράλια της Μ. Ασίας.

"Το λάδι ήταν είδος πολυτελείας με αρκετά υψηλή τιμή. Στο λιανικό εμπόριο της Κωνσταντινούπολης επωλείτο μόνον από τη συντεχνία των Σαλαμαρίνων, είδος παντοπωλών και η εξαγωγή του γινόταν σύμφωνα με ειδικές νομοθετικές ρυθμίσεις" διαβάζουμε στο πανό με τα στοιχεία για το Βυζάντιο.

Όταν η Ελλάδα πέρασε στον έλεγχο των Ενετών το λάδι εξαγόταν στη Βενετία που είχε τον πρώτο και τον τελευταίο λόγο στην καλλιέργεια, την παραγωγή και το εμπόριο του προϊόντος. Επί Τουρκοκρατίας, και πάλι το λάδι εξαγόταν, αυτή τη φορά στη Γαλλία και πιο συγκεκριμένα στη Μασσαλία για τις ανάγκες της σαπωνοποιίας.

Μετά την απελευθέρωση το νέο ελληνικό κράτος (1830) ενίσχυσε όσο μπορούσε τις ελαιοπαραγωγικές περιοχές, που πλέον είχαν συγκεκριμενοποιηθεί (Πελοπόννησος, Κρήτη, Λέσβος, Επτάνησα), ωστόσο οι δυνατότητες βιομηχανικής αξιοποίησης του λαδιού δεν μπορούσαν να έχουν το εύρος που είχαν στις κώρες της Νότιας Ευρώπης κι έτσι η ελαιοινοργία βρέθηκε στο περιθώριο της βιομηχανικής ανάπτυξης που σημειώθηκε τον 19ο αι.

Την εξέλιξη των μέσων που βοηθούν στην εξαγωγή ελαίου ο επισκέπτης μπορεί να την παρακολουθήσει στον κάτω όροφο του Μουσείου, στον οποίο φθάνει, αφού διασχίσει τη γέφυρα και κατέβει τα σκαλοπάτια. Στο τέλος της σκάλας η ματιά του καρφώνεται στην αφίσα με τη γιγαντιαία ελιά από τον ελαιώνα του Ξηροκαμπίου, η οποία κατά

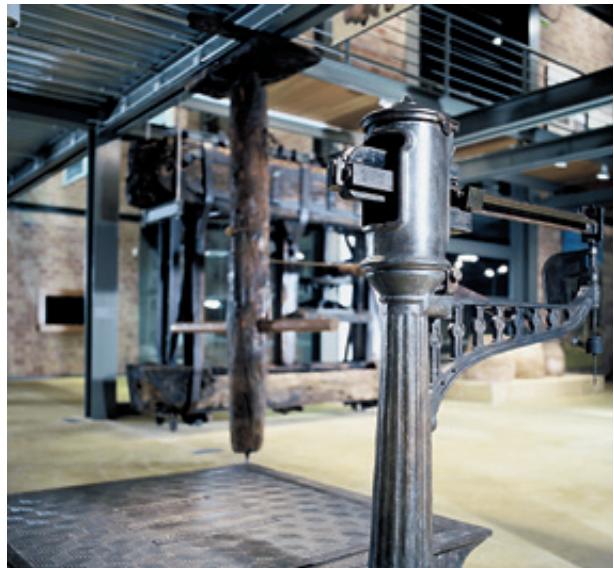

Ζωκίνητο ελαιοτριβείο (20ος αι.) αποτελούμενο από μύλο, πρέσα και βαρούλκο. Στην αφίσα απεικόνιση της λειτουργίας του.

Βιομηχανική πλάστιγγα του εργοστασίου Π. Λιναρδάκη (Προσωρινό δάνειο Δήμου Καλαμάτας).

πάσαν πιθανότητα ανάγεται στα βυζαντινά χρόνια.

Προχωρά με το ενδιαφέρον να αυξάνεται συνεχώς και τη ματιά του να εστιάζεται με δυσκολία πια στα πανό με το πληροφοριακό υλικό, το οποίο παρουσιάζει τα χειροκίνητα ελαιοτριβεία, που, όπως φαίνεται, έχουν διαχρονική αξία (η χρήση τους ξεκινά από την Ύστερη εποχή του Χαλκού και φθάνει μέχρι και τους νεότερους χρόνους),

"Κορωναιίκα" ή "τζάρες", "θραψανιώτικα" και "αινιτικα" πήλινα πιθάρια από τη νότια Μεσσηνία, την Κρήτη και τη Θρακική Αίγαντιστοιχία για την αποθήκευση του λαδιού στα νεότερα χρόνια. Τα τελευταία χρόνια το ελαιόλαδο αποθηκεύεται σε σιδερένια ντεπόζιτα ή σε ξύλινα αμπάρια με εσωτερική επένδυση λαμαρίνας.

αφού μπορεί όχι απλώς να δει αλλά και να ακουμπήσει μια μεγάλων διαστάσεων ξύλινη διπλή πρέσα λαδιού από το Ξηροκάμπι Λακωνίας, δωρεά του Δήμου Φάριδος.

Όσο για τη συνέχεια το υδροκίνητο, το ατμοκίνητο και το πετρελαιοκίνητο ελαιοτρίβειό, έξοχες αναπαραστάσεις σε μακέτα, μπαίνουν σε λειτουργία με το πάτημα ενός κουμπιού και όχι μόνο λύνουν κάθε απορία αλλά και ενθουσιάζουν μικρούς και μεγάλους.

Άλλα ενδιαφέροντα εκθέματα αποτελούν δέκα μεγάλα πιθάρια, εκ των οποίων πέντε τζάρες Κορωναίκες για την αποθήκευση του λαδιού, ένα καζάνι ("χαρανί") με σαπούνι, αφορμή για να πληροφορθοθούμε για τη σαπωνοποιία, οικιακή, προβιομηχανική και βιομηχανική, μια βιομηχανική πλάστιγγα του εργοστασίου Λιναρδάκη (19ος αι.), προσωρινό δάνειο του Δήμου Καλαμάτας, αλλά και σφραγίδες και σαπούνια του φημισμένου εργοστασίου (όλα δω-

ρεά της οικογενείας Ηλία Λιναρδάκη) που αξιοποίησε τους ελαιοπυρήνες κι έκανε την πυρηνελαιουργία, τη ραφιναρία και τη βιομηχανική σαπουνοποιεία συνώνυμη με την πόλη της Καλαμάτας.

Το τελευταίο πανό μας πληροφορεί για την εξέλιξη της ελαιουργίας στην Ελλάδα. Διαβάζουμε πως "η ελαιουργία στη χώρα μας παρέμεινε ένας κλάδος παραδοσιακός που δεν θεωρήθηκε ποτέ ελκυστικός για τους επενδυτές". Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την έλλειψη σταθερότητας σχετικά με την ελαιοπαραγωγή και φυσικά τη μη δημιουργία μεγάλων ελαιουργικών μονάδων. Οι μικρές αποδόσεις και η χαμηλή ποιότητα έθεσαν τα ελληνικά ελαιουργικά προϊόντα

πωση που προκύπτει διαβάζοντας κανείς τα σχόλια στο βιβλίο των επισκεπτών, θα πει η πρόεδρος Σ. Στάικου, είναι η ικανοποίηση από την επίσκεψη στο σύνολό της: τόσο το κτίριο και η έκθεση όσο και η υποδοχή και η εξυπηρέτηση παρουσιάζονται ως μία ευχάριστη έκπληξη. Θα σταθώ στα χαριτωμένα σχόλια που γράφουν μικροί επισκέπτες οι οποίοι διασκέδασαν με τις κινούμενες μακέτες, στα νοσταλγικά μηνύματα των μεγαλύτερων σε ηλικία που έχουν προσωπικές αναμνήσεις από την ελαιοκομία και τις πρακτικές της, στις παροτρύνσεις όσων θεωρούν την προσπάθειά μας ως παράδειγμα προς μίμηση και, τέλος, στα καλά λόγια που μας έκανε την τιμή να γράψει ο πρώην Πρόεδρος της Δημοκρατίας, κ. Κωστής Στεφανόπουλος, ο οποίος επισκέφθηκε το Μουσείο μας πριν από λίγους μήνες".

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά για τη συνεργασία μας την Πρόεδρο του ΠΙΟΠ **Σοφία Στάικου**, τη Γενική Διευθύντρια **Ασπασία Λούβη**, ιδιαίτερώς την Προϊσταμένη Υπηρεσίας Μουσείων ΠΙΟΠ **Στέλλα Δεμέστικα**, τον Υπεύθυνο Διαχείρισης και Λειτουργίας Δικτύου Μουσείων ΠΙΟΠ **Ανδρέα Λαπούρτα** και όλο το προσωπικό του Μουσείου. Θερμές ευχαριστίες και στον **Γιώργο Αργυρόπουλο** για τη βοήθειά του στην απομαγνητοφόνηση των κειμένων.

Ενδιαφέροντα τα εκθέματα που σχετίζονται με τη σαπωνοποιία. Οι πρώτες προσπάθειες για τη δημιουργία σαπωνοποιίας χρονολογούνται στο 18ο αι. (Επάνω)

Πολύ καλή μακέτα προβιομηχανικού υδροκίνητου ελαιοτριβείου με όρθια φτερωτή.

σε μειονεκτική θέση με άμεση συνέπεια ο ξένος ανταγωνισμός να κλονίσει ανεπανόρθωτα την εξέλιξη του κλάδου. Δεν μπορείς να μην προβληματισθείς με τις τελευταίες διαπιστώσεις. Ξέρεις όμως πως όλα αυτά είναι το τίμημα κακών ή άκαριων χειρισμών σε επίπεδο πολιτικής κυρίως. Γιατί όταν λαμβάνονται οι σωστές αποφάσεις και αξιοποιούνται τα κα-

τάλληλα πρόσωπα, η συνταγή της επιτυχίας είναι εξασφαλισμένη, όπως συνέβη μ' αυτό το εξαιρετικό Μουσείο. Έκανα αυτές τις σκέψεις τρώγοντας ένα υπέροχο ντόπιο γλυκό, το σαμουσά, κι αγναντεύοντας το θεϊκό Ταῦγετο από τον υπαίθριο χώρο του Μουσείου. Έφυγα ενθουσιασμένη. Το ίδιο ενθουσιασμένοι φεύγουν όλοι οι επισκέπτες. "Η γενική εντύ-

Μουσείο Ελιάς και Ελληνικού Λαδιού, Όθωνος-Αμαλίας 129, Σπάρτη.

Τηλ. 27310-89315 www.piop.gr, e-mail: piop@piraeusbank.gr.

Όρες λειτουργίες:

Θερινό ωράριο (10.00 π.μ.-18.00 μ.μ.)

Χειμερινό ωράριο (10.00 π.μ.-17.00 μ.μ.)